

USMENA I PUČKA KNJIŽEVNOST S OSVRTOM NA CRKVENOPUČKU BAŠTINU NA PELJEŠCU

Perić, Barbara

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:045822>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**USMENA I PUČKA KNJIŽEVNOST S OSVRTOM NA CRKVENO-
PUČKU BAŠTINU NA PELJEŠCU**

BARBARA PERIĆ

SPLIT, 2022.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

**USMENA I PUČKA KNJIŽEVNOST S OSVRTOM NA CRKVENO-
PUČKU BAŠTINU NA PELJEŠCU**

Studentica

Barbara Perić

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2022. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Folklorno kazalište.....	5
2.1. Bijeli maškari	6
2.1.1. Ples bijelih maškara	6
2.2. Vrijeme poklada.....	10
3. Osvrt na crkveno-pučku baštinu	11
3.1. Korizmeni i uskrсни običaji.....	11
3.2. Veliki tjedan.....	12
3.2.1. Cvjetnica	12
3.2.2. Veliki četvrtak.....	13
3.2.3. Veliki petak.....	13
3.2.4. Velika subota	14
3.3. Uskrs	14
3.4. Sveti Juraj.....	15
3.4.1. Ophod zetova	16
3.5. Korosante	17
3.6. Sveti Antun	18
3.7. Sveti Vid	20
3.8. Gospa Karmelska	22
4. Svadbeni običaj.....	23
5. Mitske predaje.....	25
5.1. Vile.....	26
6. Život i selidba iz rodnog mjesta.....	27
7. Pučke pjesme	28
Zavjet	29
Moja uspomena.....	30
U zlatnom jutru	31
Pelješac	32
Rječnik	35
8. Zaključak.....	38
Izvori.....	39
Vlastiti terenski zapisi.....	39
Popis kazivača:.....	39
Literatura.....	39

Sažetak	42
Abstract	42

1. Uvod

Književnost nam svjedoči o životima ljudi, naroda i čovječanstava. Usmena književnost kao vrsta književnosti koja je najdugotrajnija i najstarija imala je veliki utjecaj i na renesansnu i baroknu književnost, kada bi pisci pisali svoja djela pisali bi po uzoru na usmenu književnost. U 20. stoljeću za vrijeme života braće Radić i Seljačke stranke, usmena književnost nosila je naziv seljačka književnost, javljali su se i termini poput folklorne ili tradicionalne književnosti, a dok su neki povjesničari književnost nazivali pučkom književnosti. Ali treba biti oprezan i razlikovati pučku i usmenu književnost.¹

Sustav usmene književnosti čine:

I. Lirska poezija.

II. Epska poezija.

III. Priče (pripovijetke).

IV. Drama (folklorno kazalište).

V. Retorički (usmenogovornički) oblici.

VI. Mikrostrukture (poslovice, zagonetke).²

Do sada se većinom smatralo da je usmena književnost nastala u ruralnim mjestima (mislji se na zaostala mjesta)³ ali mora se istaknuti da je usmena književnost zaslužna da kultura pojedinih naroda bude sve bogatija i plemenitija upravo preko usmenog prenošenja raznih običaja i priča iz svakodnevnoga života.

Od malih nogu moja velika ljubav je bila narodna tradicija - pjesme, plesovi, narodne nošnje i običaji mog kraja vezani uz svakodnevni život ali i uz pojedine svetkovine. Poseban užitak predstavljalo mi je slušati stare bake i djedove kako se u svojim pričama prisjećaju starih vremena i običaja i o njima govore s ponosom i suzom u oku jer se dosta toga izmijenilo i poneki običaji su zamrli dok se u prošlosti velika briga vodila o očuvanju samih običaja kao npr. procesije za vrijeme svetkovina koje se slave na Pelješcu. U ovom istraživačkom radu ću napisati stare običaje Pelješkog kraja. Prilikom pisanja poslužit ću se pričama susjede Anke Glavor, mještanina Anta Levanta i Petra Baraća. Bit će dakle riječ o starim običajima od prije 60ak godina, odnosno o običajima koji su kazivači čuli dok su bili mladi ili one koji su sami doživjeli. Čini se da se u to vrijeme puno više pričalo mlađima o starim običajima i raznim pričama, dok se danas to gotovo izgubilo i dosta mladih ljudi uopće ne zna ništa o svojim

¹ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str 11.

² Isto.

³ Isto, str 12.

običajima. Stoga mi je velika čast bila pisati ovaj rad u kojem sam saznala i sama neke stvari koje nisam znala, i nadam se da će i mlađe generacije to saznati.

2. Folklorno kazalište

Prema tradicionalnoj podjeli književnosti drama je uz epiku i liriku njezin treći rod, a ujedno i najsloženiji. Drama tijekom izvedbe u kazalištu u sebi sjedinjuje tri vrste umjetnosti, a to su: književnost, glazba i gluma. Ako se glumci služe tekstem koji pripada usmenoj književnosti, onda se to kazalište naziva folklornim. Premda ne postoje pouzdani izvori o počecima svjetskog folklornog kazališta, ali gotovo sa sigurnošću se može reći da se počeo razvijati kod najstarijih civilizacija. Folklorno kazalište rađalo se i razvijalo usporedno s usmenom lirikom, epskim pričama i pjesmama ali u povijesti svjetske usmene književnosti puno veća pozornost pridavala se lirici i epici nego dramskome tekstu. Upravo zbog toga ima malo podataka o folklornom kazalištu, a tu je i činjenica da se u povijesti hrvatske usmene književnosti folklorno kazalište zanemarivalo sve do šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća.⁴

Prvi tragovi o folklornom predstavljanju u Hrvatskoj sežu u XIII. stoljeće odnosno u 1272. godinu kada je u Trogiru bio običaj „da ljudi prave kraljeve i igraju se oružjem na Uskrs i iza blagdana nekoliko dana“. U ovim igrama nije samo sudjelovalo romansko stanovništvo Trogira već i slavensko. U Dubrovniku u XIV. stoljeću vlada je donosila odredbe o pokladnom maskiranju ali i u XV. i XVI. stoljeću. Na blagdan sv. Vlaha zaštitnika grada Dubrovnika glumili su i domaći i plaćeni glumci, igrala se alka u krabuljanim odijelima i izvodile su se vesele igre. Također postoje podaci da su se u starom Dubrovniku izvodili i *cingarese* na ulicama popraćene recitiranjem i pjevanjem, a izvođači su bili maskirani u razne likove poput vračara, popova, prosjaka, đavala.⁵ Postoji nekoliko istaknutih osoba koji su dali svoj doprinos za proučavanje i prikupljanje podataka o folklornom kazalištu u Hrvata, a neki od njih su: Ivan Kukuljević Sakcinski koji je utemeljio časopis u *Arkiv za povestnicu jugoslavensku*, Luka Ilić Oriovčanin koji je prikupio mnoštvo usmenih pjesama, priča, zdravica i drama te ih otisnuo u knjizi *Narodni slavonski običaji (1846.)*, a najznačajniji doprinos za hrvatsko folklorno kazalište dao je Ivan Lozica.

⁴ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 480-481.

⁵ Ivan Lozica, Folklorno kazalište. MH. Zagreb 1996., str. 17.

Prema uobičajenoj klasifikaciji folklorno kazalište može se podijeliti na:

- Kazalište sa sjenama u kojem je sjena nositelj i izvođač dramske radnje.
- Kazalište s lutkama u kojem je lutka nositeljica dramske radnje.
- Kazalište s maskama u kojem maska ima važnu ulogu.

Dramskim igrama i scenskoglazbenim igrama ostvaruje se folklorno kazalište u kojima scensku i dramsku radnju izvode glumci popraćeni plesom, glazbom i pjevanjem. Prema Ivanu Lozici folklorno kazalište klasificira se prema datumima izvedbe kroz godinu tzv. *Godišnja doba*: Poklade, Uskrs, Proljetni ophodi, Od Ivana do Martina, Oko Božića, prema skupini koja slijedi razdoblja ljudskoga života tzv. *Doba života*: Dječje igre, Sijelo i prelo, Svadba, Smrt te posljednja podjela jest predstavljanje lutkama i sjenama pod naslovom *Lutke i sjene*.⁶

2.1. Bijeli maškari

Prema predaji, običaj bijelih maškara nastao je za vrijeme turskih osvajanja, kada su kroz Pelješke krajeve prolazile vojske te su odveli i mladića iz Putnikovića koji je imao zaručnicu: ona mu je obećala vjernost, no prolazili su mjeseci i godine, a zaručnik joj se nije vraćao; nakon mnogo vremena on je pobjegao iz zarobljeništva i došao u Putniković: bilo je vrijeme karnevala: stavio je masku na lice i otišao u dom zaručnice da se uvjeri u njenu vjernost, kada bi se uvjerio u njenu vjernost, okupio bi maskirano društvo te otišao po djevojku. Otad se u predpokladno vrijeme godine mladići iz Putnikovića okupljaju te uvježbavaju ples s mačevima, a zadnju pokladnu nedjelju bijeli maškari se okupljaju te obilaze zaseoke mjesta Putniković.

2.1.1. Ples bijelih maškara

Ples izvodi muška maskirana skupina tzv. bijeli maškari, formirani u dva nasuprotna reda. Polovica bijelih maškara glumi ženske, a druga polovica muške uloge u pokladnoj svadbenoj povorci i plesu. Mačeve nose samo oni koji izvode muške uloge. Povorka bijelih maškara u parovima dolazi u koloni. U paru idu muški maškari s mačem i ženski maškari. Djevojke odjevene u narodne nošnje slijede iza njih, također u parovima, te se smještaju

⁶ Isto str. 48.

najčešće izvan gumna u polukrug. Redar, uloga u muškim maškarama s crvenom trakom uzduž nogavice, jednim stupanjem noge daje znak da su svi na mjestu te se parovi razdvajaju (ženski maškari odvajaju ruke od muških maškara).

Drugi stupanjem noge muški i ženski maškari okreću se jedni prema drugima, tako da formiraju dva nasuprotna reda i okrenuti su licem u lice, svatko prema svom paru. Redar treći put stupa nogom, na što muški maškari izvlače mačeve te ih naslanjaju na rame. Redar četvrti put stupa nogom, na što se i muški i ženski maškari četiri koraka odmaknu unazad. Slijedi predstavljanje mladoženje i mlade. Redar odlazi do mlade (ženski maškar u ružičastoj košulji, okićen zlatnim nakitom), nakloni joj se, uzme je pod ruku i odvede do stolice na koju ona sjeda. Redar joj se nakloni pa odlazi do mladoženje (muški maškar s bogato izrađenom maramom vezanom preko ramena).

Mladoženju također vodeći pod ruku dovodi do stolice smještene uz mladu, na koju mladoženja nakon obostranog naklona sjeda. Zatim redar pregledava svoje plesače tako da odlazi od jednog do drugog susrećući se s njima licem u lice te provjerava jesu li jednako udaljeni jedni od drugih. Prvo počinje od muških maškara. Kad su i muški i ženski maškari postavljeni kako treba, zamahuje mačem te odlazi prema mladoženji. Mladoženja ustaje pa s redarom izvija mač u zraku. Redar odlazi na svoje mjesto a, mladoženja još jednom provjerava maškare.

Nakon provjere mladoženja odlazi do mlade, naklanja se te je pod ruku vodi do njenog mjesta u ženskim maškarama i uz naklon vraća se na svoje mjesto. Muški maškari sada drže mačeve u zraku, a svirač jednim stupanjem noge daje znak za početak plesa. Ples se izvodi tako da dvije nasuprotne linije maškara (muških i ženskih) plešu jedni prema drugima. Ples muških maškara jest snažno stupanje desnom nogom naprijed uz međukorak lijeve noge, dok se ples ženskih maškara sastoji od lagana tri uzastopna koraka udesno, a zatim ulijevo. Više puta tijekom plesa mijenjaju se strane i smjer kretanja.

Kraj plesa označavaju jači udarci nogom muških maškara. Na kraju plesa maškari se nalaze kao na početku, u dva nasuprotna reda okrenuti licem u lice. Redar daje znak stupanjem noge da se maškare odvoje krećući se četiri koraka unazad. Maškari skidaju maske, spremaju ih u šešir ili zataknu za remen i počinje ples s djevojkama (polka). Prvi po djevojkama odlaze mladoženja i mlada, zatim ostali maškari. Parovi plešu sve dok mladoženja ne vikne komandu „U kraj!“.

Tada se parovi slažu u kolo. Najprije se smješta barjaktar sa svojom djevojkom, a s njegove desne strane u kolu dolazi par koji čine njegov ženski maškar s djevojkom i tako redom svi maškari s djevojkama dok se ne formira kolo koje izgleda ovako: muški maškar + djevojka, ženski maškar + djevojka, muški maškar + djevojka itd. Mladoženja se brine o tome da su svi na svojim pozicijama, tj. on vodi računa o kolu. Kada se kolo pravilno formira, daje komandu „Jedna naprijed!“. Tada djevojke napuštaju svog plesača te odlaze do sljedećeg. Komanda „Jedna naprijed!“ ponavlja se tri do četiri puta. Potom mladoženja povikne komandu „Svaka svome!“, na što djevojke napuštaju svoga trenutačnog partnera te, krećući se u krugu korakom polke, vraćaju se svomu prvom plesnom partneru. Mladoženja zatim daje komandu „U dvije!“, na što se muški i ženskipar bijelih maškara približavaju, pri čemu je muški maškar s djevojkom na rubu kola, a ženski maškar unutar kola, ali su blizu. Slijedi komanda „Promjeni!“, koja se ponavlja četiri puta.

Djevojke u parovima zamijene partnere tako da se djevojka muškog maškara zavrti i odlazi ženskom maškaru. Potom ženski maškar s djevojkom plešući odlazi na mjesto muškog maškara na rub kola, a muški maškar odlazi unutar kola. Nakon četvrte komande „Promjeni!2 djevojke plešu opet sa svojim prvim plesnim partnerima, a parovi oblikuju kolo. Posljednja je komanda „Šetnja!“, prilikom čega plesanje polke prestaje, plesač vodi pod ruku svoju plesačicu, barjaktar uzima barjak od domaćina te u koloni odlaze. Ako je riječ o tradicionalnom ophodu po seoskim gumnima Putnikovića, slijedi čašćenje za stolom punim hrane i pića te druženje s domaćinima sela.⁷

⁷ Vitković, Valentina, Bijeli Maškari Putnikovića, Kulturno umjetničko društvo Putniković, Putniković, 2016., str. 20.

Bijeli maškari u selu Prisoju 2016. godine

Bijeli maškari 1964. godine

Bijeli maškari s početka 20. stoljeća

Slijedi priča o tomu kako je nekada izgledalo plesanje Bijelih maškara, gdje se plesalo i scena sa žandarima:

Kad smo se neki od nas vratili iz vojske 1963. odma smo sljedeće godine balali. Prije toga se skoro uvijek balalo ali je rat to prekinuo. Mi bi se možda i bili obukli, ali se nije mogla roba kupit. Ako bi netko od naših imo koga u Americi, njemu bi poslali da nam uzme. Roba za maškare je kupljena u Dubrovniku a ženska za polku bi se posuđivala. Moj otac je govorio da prije kad su se oblačili nije bilo klobuka, nego su stavljali ubruse na glavu. A poslije su klobuci stigli iz Amerike jer ode nije bilo takvih. Uvijek se gledalo ko će plesat mladu i mladoženju, za tim ti se moja ćerce uvijek patilo. Prije se nije balalo po guvnima nego u kućama. Za vrijeme kad su plesali Niko Skonča i njegova generacija, to ti je bilo prije rata, imali su ratne sablje koje su nosili oficiri i pistolu iz koje se pucalo. Jednom su dva žandara hodala po selima i čuvala, a bijeli maškari su tada plesali u pokojnog Šiše u mlinici. Žandari su došli i vidjeli sablje i pistolu iz koje se pucalo, odma su skočili na njih da im daju pistolu, a oni su odbijali govoreći "Ovo nije za borbu, ovo je puška slavka!". Žandari su tu ostali pogledati ples bijelih maškara, kad je završio ples jedan od njih je reko kako nikad nije vidio ovako što i da mogu slobodno pucat i balat. Kad sam ja pleso, bio je običaj svirača zvat na večeru i svaki put bi bio kod nekog drugog. Kasnijih godina balanje po guvnima bi završavali balima u Sali Zadružnog doma, plesali bi više puta u pokladno vrijeme. Za nama su išli mještani svih uzrasta, pogotovo djeca i prije ti je bilo puno veselije nego sad. Nije bilo televizije, auta, pametnih mobitela, a ljudi su se okupljali i družili i svi su jedva čekali kad će maškare doć u selo.⁸

2.2. Vrijeme poklada

Blagdanom Sveta tri kralja (6. siječnja) završava božićno razdoblje. Od (7. siječnja) do Čiste srijede, „razdoblje je poklada ili karnevala (krnjeval). Intenzivni pokladni običaji i događaji traju nedjelju, ponedjeljak i utorak, pred Pepelnicu (Čistu srijedu). U ta tri dana se gostilo i obilno jelo, posebno u utorak navečer pred korizmu jer je većina ljudi postila sve do Uskrsa. Te dane narod naziva: Velike poklade ili Završne poklade.“⁹

⁸ Kazao mi je 2018. godine Anto Levanat zvan Mačak rođen 1940. godine.

⁹ Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 156.

Prija ti je bilo da se za vrijeme velikih poklada nije smjelo dosta toga radit. Neki nisu smjeli radit u poju ni oko kuće, a neki koji su ti imali živoga morali su zaklat ovcu ili janje i s tom krvi bi trebali malo okrećit zid ili nacrtat križ. Oni koji nijesu imali živoga trebali su platit misu kod velečasnog. Prija su nama stari govorili, dok sam još bila mlada da oni koji su imali živog a nisu ih zaklali kroz godinu bi im krepala neka životinja (ušli bi crvi u njih i poludile bi) ili bi se neka druga nesreća dogodila. Običaj ti je bio prije stotinjak godina da se u to vrijeme ne smije spomenit riječ miš nego bi to zamjenili s riječi kamenjar. Stari su ti smatrali da ako se spomene onda će ti miševi izgrist robu ili živo. U kuću se nije smjelo unosit ništa tijekom poklada nego bi ti unjeli drva i hrane za par dana, a rogize su bile zabranjene za paljenje jer su se time hranile ovce.¹⁰

3. Osvrt na crkveno-pučku baštinu

U ovo poglavlju predstavljani su običaji uz neke od najvećih blagdana i svetaca koji se slave na Pelješcu posebice oko moga rodnoga mjesta Dubrave i okolnih sela. Riječ je uskrsnim običajima i običajima na Tijelovo i Gospu Karmelsku među kojima se ističu: tucanje jajima, umivanje u cvijeću, pravljenje golubica, pravljenje buketa i oblačenje vjenčanica. Od svetaca u mom kraju štiju se: sveti Juraj, sveti Vid, Sveti Antun, Marija Magdalena kao zaštitnica župe moga mjesta i drugi.

3.1. Korizmeni i uskrсни običaji

Po čistu srijedu ide korizmeno vrijeme. U to vrijeme su momci išli s barkama na more lovit ribu, ako bi ikoji išta uhvatio onda bi to sušili neđe na suncu i spremali je petkom.¹¹

Ostalo mi je u pameti, kad sam ja bijo dijete otada ima i preko 70 godina da je križni put koji sad bude prija mise uvijek bio popodne, a misa ujutro jer je bilo dosta svijeta, a posje sve manje i manje pa su premjestili prija mise.¹²

¹⁰ Kazala mi je 2018. godine Anka Glavor rođena 1942. godine.

¹¹ Isto

¹² Kazao mi je 2022. godine Petar Barać rođen 1939. godine

3.2. Veliki tjedan

Veliki tjedan kreće tjedana dana prije Uskrsa u nedjelju, odnosno na Cvjetnicu, dan kada kršćani slave Isusov trijumfalni ulazak u Jeruzalem.¹³ Veliki ili Sveti tjedan smatra se najvažnijim dijelom crkvene i liturgijske godine a njegovi dani ispunjeni su trima krepostima, pokorom, postom i molitvom da bi se ljudi pripremili za nadolazeće vrijeme Isusove muke i smrti.¹⁴ Svaki dan toga tjedna naziva se veliki. Dani u Velikom tjednu prije Velikog trodnevlja nazivaju se Veliki ponedjeljak, Veliki utorak i Velika srijeda. Postoje dvije vrste mise, jedna je jutarnja na kojoj se iznosi Sveto otajstvo, a druga je večernja na kojoj se pjeva *Svet, svet, svet i Smiluj se meni*. Najvažniji dani Velikog tjedna su Veliki četvrtak, Veliki petak i Velika subota, a zajednički naziv im je Vazmeno trodnevlje.¹⁵

3.2.1. Cvjetnica

Sada slijede poneki pelješki običaji kroz Veliki tjedan.

*A na Cvjetnicu ko što je običaj i danas kad bi ustali ujutro umili bi se vodom u koju smo stavljali cvijeće, i iza se išlo s maslinovim grančicama na misu. Običaj koji je moja baba meni pričala, a i dan danas se čuva ode u nas je pravljenje onijeh golubica od sredine smokvine grančice, što sam te učila. Treba ubrat par grančica mlade smokve i istiskivat bijelu sredinu iz njih. Za golubicu ti trebaju tri sredine i kad su napravljene staviju se na grančicu masline i nose se na blagoslov. Ali iza mise ne smije se to bacit, ne nikako nego bi ti se to čuvalo i iza zapalilo na ognju.*¹⁶

Umivanje u cvjetnoj vodi ima apotropejsku funkciju. Vjerovalo se da štiti lice od bolesti i daje ljepotu.¹⁷

¹³ Marko Dragić, Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155

¹⁴ Barać, Ivana, Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini širokobriješkoga kraja, Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Vol.10, No. 10/2, Sveučilište u Zadru, 2014. str. 375

¹⁵ Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica, 26 (1). Split, 2019.

¹⁶ Kazala mi je 2018. godine Anka Glavor rođena 1942. godine.

¹⁷ Dragić, Marko, *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina 3 (3), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2007., 375.

3.2.2. Veliki četvrtak

Veliki četvrtak je dan spomena na Isusovu Posljednju večeru i početak Isusove muke. „Za vrijeme židovske pashalne večere, prije muke proslavio sa svojih dvanaest apostola, ostavivši im trostruki dar: euharistiju - misu i pričest; svećenstvo u Crkvi; te simboličku pouku o važnosti bratske ljubavi. Na taj dan Katolička Crkva ulazi u Sveto trodnevlje i sprema se na slavljenje Uskrsa. Za vrijeme večere Isus Krist je nagovijestio da će ga jedan od apostola izdati i obećao svog Duha protiv duha zla.“¹⁸

3.2.3. Veliki petak

Za kršćane je Velik petak jedan od najvećih dana u godini. Na taj dan kršćani se sjećaju Isusove muke „i ovozemaljske smrti na križu, kojom je Isus Krist otkupio svijet. Većina dana provodi se u molitvi uz strogi post. Za kršćane je taj dan jedan od najvećih u godini. Toga dana oltar je bez križa, svijećnjaka, cvijeća, oltarnika, što simbolizira Isusovu muku i smrt. Na taj dan ne slavi se misno slavlje, već obredi Velikog petka. *Kanta se Muka Isusova*, otkriva se i ljubi križ, te se pjeva *Gospin plač*. Nekoć se *Plač* pjevao i kroz cijelu korizmu kako u crkvi, tako i po kućama uvečer. U toj pjesmi je muka Isusova, i govori kako je Gospi bilo za vrijeme Isusove muke. Veliki petak u sakralnoj baštini karakteriziraju: molitve od zore do podneva; post; pomoć bolesnima i siromašnima; tradicijske molitve; Gospine lamentacije; obred Križnoga puta i ljubljenja križa.“¹⁹ U mnogim mjestima Hrvati u Vazmenom trodnevlju tradicionalno održavaju obred čuvanja Kristova groba.²⁰

Na veliki petak pjevala bi se muka, a pokojni Jozo Lahalo, on bi većinom pjevo muku i što je se mene jako dojmilo i ostalo mi upameti, on bi sve naglašavo kad bi pjevali ono kad bi Juda išao i vratio one srebrenjake i posje ono kada su djelili haljine i bacili kocke onda bi on pjevo i naglasio sve to „I da se ispuni proročanstvo koje reče!

¹⁸ Dragić, Marko. *Sveto trodnevlje u duhovnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata*, Muka kao nepresušno nadahnuće kulture, *Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture*, br. VI., Pasijska baština Bosne i Hercegovine, *Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina*, Zbornik radova VI. Međunarodnog znanstvenog simpozija Zagreb-Sarajevo, 2008., Zagreb, 2010., str. 216.

¹⁹ Dragić, Marko, *Veliki petak u sakralnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata*, Muka kao nepresušno nadahnuće *Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture*, br. VI., Pasijska baština Bosne i Hercegovine 2, *Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina 2*, Zbornik radova VII. i VIII. međunarodnog znanstvenog simpozija *Proceedings of Seventh and Eight International Scientific Symposium Vitez*, Zagreb, 2012., str. 332.-333.

²⁰ O tome više: Dragić, Marko, *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, Etnografski muzej Split, vol. 17., Split, 2009., str. 5-32.

Razdjeliše među sobom haljine moje i za odjeću moju baciše kocku i onda bi ostali nastavili. Imo je jako dobar glas. Osim toga na svaki Veliki petak bila je obavezna procesija ista ko i danas ja mislim. Išlo bi se oko crkve pa put Madine kuće i onda nazad u crkvu. A sad od nekih velikih običaja nemam ti šta više kazat, nije ih bilo.²¹

A za veliki tjedan nikad nije bilo nekijeh posebnih tradicija, bojali bi jaja u broči i luku, na veliki petak bi postili i išli na misu. U subotu bi žene pripremile koficu s nekom hranom, soli, šibicama s kojima će upalit špaher ujutro i obojanim jajima.²²

3.2.4. Velika subota

Velika subota je dan mirovanja i dan Isusova počinka u grobu. Uskrsno ili vazmeno bdijenje prelazi u iznenađenje Kristova uskrsnuća. Veliku subotu narod naziva i Bijelom subotom jer se toga dana „trebalo dobro umivati, pralo i čistilo se. Cijeli se dan čuva Isusov grob, obično se izmjenjuju djeca i mladi.“²³ Mnogi vjernici poste i na Veliku subotu.

3.3. Uskrs

Uskrs je najveći i najstariji kršćanski blagdan gdje se slavi Isus Krist koji je svojim uskrsnućem spasio i otkupio Svijet. Na početku, do 2. stoljeća Uskrs se slavio svake nedjelje, a od 2. stoljeća slavi se jedanput godišnje između 21. ožujka i 25. travnja. Na dan Uskrsa odlazilo se na misu prije podne i svi su oduvijek oblačili najbolju odjeću koju su imali, posebice su se djevojčice veselile jer bi obukle najljepše haljine koje bi imale.

Sljedeća molitvena pjesma molila se na sam Uskrs:

O ISUSE, ISUKRSTE

O Isuse Isukrste,

uskrsnulo tijelo tvoje

na jutrašnji dan,

²¹ Kazao mi je 2022. godine spomenuti Petar Barać

²² Kazala mi je 2018. godine spomenuta Anka Glavor

²³ Dragić, Marko, *Veliki petak u sakralnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata*, Muka kao nepresušno nadahnuće Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture, br. VI., Pasijska baština Bosne i Hercegovine 2, Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina 2, Zbornik radova VII. i VIII. međunarodnog znanstvenog simpozija Proceedings of Seventh and Eight International Scientific Symposium Vitez, Zagreb, 2012., str. 347.

*o Isuse Isukrste,
uskrsnula duša naša
na današnji dan.²⁴*

Na Pelješcu je običaj da se ujutro ide na misu, svi se potrude da obuku najljepšu odjeću, a nakon mise slijedi uskršnji ručak koji se pripremao sa solju koju smo nosili na blagoslov na Veliku subotu i jedu se blagoslovljena jaja. Nakon ručka slijedi odmor, a poslije odlazak ili dolazak rodbine po kućama, čestitanje Uskrsa i tucanje s jajima.

Na Uskrs bi se svi sredili, išli na misu, iza ručak i poslije bi se djeca tucala s jajima.²⁵

3.4. Sveti Juraj

Sveti Juraj jedan je od najštovanijih svetaca u kršćanstvu te je njegov kult iznimno raširen u hrvatskoj kulturnoj baštini. Sveti Juraj rođen je u plemićkoj obitelji između 275. i 281. godine te je već u ranim danima postao kršćaninom. Njegov otac bio je rimski vojnik podrijetlom iz Perzije, a majka podrijetlom iz Kapadocije. Nakon što mu je otac umro preselio se zajedno sa svojom majkom u Palestinu gdje je postao vojnikom. U vojsci je stekao veliku popularnost i ubrzo postao zapovjednikom jedne satnije, a poslije i zapovjednikom bojišta. Nakon majčine smrti raspodijelio je obiteljski imetak siromašnima, a robovima je dao slobodu. Za njegova života na vlasti je bio car Dioklecijan koji je na jednoj sjednici Vojnoga vijeća iznio plan koji je obuhvaćao uništenje kršćana, na što se sveti Juraj suprotstavio kao član Vojnoga vijeća i zatražio je od cara da povuče odluku o progonu kršćana. Dioklecijan ga je na razne načine pokušao odvratiti od kršćanstva ali bezuspješno te ga je dao na sud gradskom sudcu Dacijanu, nakon čega je bio uhićen, okovan u lance, utamničen i na više načina mučen ali uz Božju pomoć uvijek bi se izvukao živ te su se zbog tih čuda brojni ljudi obratili na kršćanstvo. Na koncu je 23. travnja 303. godine Dacijan naredio da mu se odrubi glava i tijelo raskomada i baci u bunar. Međutim, prema legendi anđeli su iz bunara izvadili i odnijeli Jurajevu glavu.²⁶ Svetog Juraja slavili su prvo kao zaštitnika konja i svih domaćih životinja, a poslije i zaštitnikom od teških bolesti, zatim zaštitnikom ratara, vojnika, žena od napasnika i druge. Za svetog Juraja najpoznatija je ona legenda o njegovoj borbi sa zmajem:

²⁴ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 173-175.

²⁵ Kazala mi je 2018. godine spomenuta Anka Glavor

²⁶ Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 269-271.

U Libiji bio neki car širetski koji je štovao lažne bogove i kumire, a u tome mjestu bilo jezero u kome je bio zmaj koji bi izlazio s vremena na vrijeme. I tražio bi da mu se donosi hrana, janjci, telad... Jednom zmaj postao bezobrazan i počeo tražiti da mu se donose djevojke za hranu. Tako je cijelo kraljevstvo davalo kćeri i došao red na kraljevu kćer. Kralj žalostan, ali je mora predati zmaju. Obukao kćer u lan, na ruke joj stavio prstenja, pripremio je kao za svadbu i doveo k jezeru, izmakao se dalje i gleda sav u suzama. U to vrijeme nailazi vitez Jure na konju, kraj jezera vidi djevojku zlatom okićenu kako kleči i plače. Jure je pita: "Zašto plačeš, kićena djevojko?" Ona mu reče: "Bježi, neznani viteže. Sad će izaći zmaj ljuti da me pojede." Jure joj reče: "Ja ću tebe od zmaja izbaviti." A djevojka mu odgovori: "Mnoge je vitezove progutao i vojsku moga kraljevstva." Vitez Jure joj reče: "Ako tvoj otac i tvoje kraljevstvo ostavi kumire i poganske bogove. I ako ćete moju vjeru prigrliti i mojim se krstom krstiti, ja ću vas od zmaja izbaviti i pred vaše ga dvore dovoditi." Poviče djevojka što je grlo nosi: "Ostavi, oče, kumire i širetske poganske bogove a prihvati križ i krštenje." Car poviče: "Ako tebe od zmaja izbavi, ja ću križ prihvatiti i tvojim se krstom krstiti." Uto zmaj jezero uzgiba, iziđe iz vode i pođe k djevojci. Sveti Jure potjera konja na zmaja i koljem mu probija vrat. Iza pojasa vadi svilen konap i veže zmaju usta i vodi ga pred kraljeve dvore. Stoji cika zmaja ljutitoga, stoji vriska Jure viteza velikoga. Obrati se, kralju širetski, ostavi kumire i poganske bogove. Toga dana krsti se kralj i njegova vojska i prihvati kršćanstvo. To je posljednji zmaj kojeg je pogubio sveti Jure. Od tog vremena kršćani prikazuju svetog Juru na konju kako probija zmaja. Dan svetog Jure, Jurevdan, slavi se 23. travnja.²⁷

3.4.1. Ophod zetova

Ophod zetova ili kako se na Pelješcu kaže *trubi roge* bio je običaj u večeri prije Svetoga Jurja kada je povorka mladića išla obilaziti muževe koji su se doselili u ženinu kuću i radili razne podvale.

(...) kako bi ti neki rekli i trubi roge. To bi ti bilo večer prije Đurđevdana kad su ti se momci iz ovog mjesta okupljali da idu u ophod zetova. To su ti bili oni koji su se priženili u ženinu kuću, ali tih nije bilo puno jer su više djevojke išle ća. Tu noć bi se svi momci okupili i išli do kuća zetova, na njima je bilo da ih ugoste s vinom, pršutom,

²⁷ Isto.

kolačima... Ali ako niko ne bi otvorio vrata i pozvo ih unutra onda bi oni svega ipred kuće donjeli od rogiza, starih špahera, bačava, željeza i onda bi zatrpali vrata od kuće da niko ne može izać. To se prija radilo svake godine ali već par godina jako rijetko.²⁸

(...) a to je ono kad bi uvečer hodili klapat. Zvalo se trubili roge. Je, je znadem to i sam sam sudjelovao o tome. Neki je li djede od Nina da se udo tu smo njemu išli. Tu večer krenuli bi odavle trubit i onda bi ode gori u Damira djeda trubili, onda Velimira i jedan i drugi su se udali. Došla je neka tu bila iz Lumbarde udala se ali joj je muža od Gašija djeda ubila brodska mina i još nekoga i onda ti se ova nakon nekog vremena preudala za Velimira i on je u njenu kuću došo. Kad smo krenuli u ophod zetova tu večer nisu otvarali vrata, njima bilo krivo jer im trubimo, a znaš kako ti je što se gore jutiš to ti je gore, najboje ti je odma dobro počastit i poj će ća. Sjećam se da se derala iz kuće Ivo Ivušiću, Božo Levante zla vas sreća srila i polijevala ih vodom. I kako ti oni nisu otvarali pobacali im svašta okolokuće rogiza i svega, a najsmješnije je bilo što je njih par uzelo njenu mazgu i stavilo je na poštu, jedna mazga tu čekala dok je netko ne spusti. Oni koji bi odma počastili njima ti nisu nikakve štete radili, samo onima koji nisu htjeli otvoriti kuću, neki bi se i skrivali po kući, a to je taj ophodnji baš dobro došlo da se više zabave. Prije je taj ophod zetova življi bio, u povorci bi bilo judi ko mravaja, a danas mi se čini da je taj običaj zamro.²⁹

Trubljenje u roge ima apotropejsku funkciju kojom bi se vjerovalo da će se demonske sile otjerati od ljudi, domova, stoke, vrtova, njiva, voćnjaka, pčelinjaka itd.

3.5. Korosante

Tijelovo (Svetkovina Presvetog Tijela i Krvi Kristove) je jedan od najvećih kršćanskih blagdana uz Božić i Uskrs, a slavi se poslije nedjelje Presvetoga Trojstva, deveti četvrtak nakon Uskrsa. Tim blagdanom Katolička Crkva slavi ustanovljenje euharistije na Veliki četvrtak. Tijelovo se u hrvata naziva raznim imenima poput: Tilova, Korosante, Božji, dam, Božji don, Brašančevo, Brošančevo, Brešančevo. Blagdan Tijelova vuče korijene iz 13. stoljeća i veže se za svetu Julijanu Liješku, redovnicu koja se posvetila skrbi za bolesnike. Ona je u šesnaestoj godini svoga života 1209. godine imala ukazanja u kojima je Bog upozorio da ljudi ne slave

²⁸ Kazala mi je 2018. godine spomenuta Anka Glavor

²⁹ Kazao mi je 2022. godine spomenuti Petar Barać

dovoljno Presveti oltarski sakrament Svetoga Tijela i Krvi Kristove i da ga u liturgijskog kalendaru uopće i nema. Nakon par godina ukazanja su se ponovila te je Julijana činila sve u svojoj moći kako bi se uspostavio blagdan Tijelova, iako je imala mnoštvo suprotstavljanja. Ipak uspjela je nagovoriti biskupa Roberta iz Lütticha te je on 1246. godine uveo blagdan Euharistije u svoju biskupiju. Sveta Julijana nije uspjela dočekati uspostavu blagdana Tijelova u čitavoj Katoličkoj crkvi, umrla je 1258. godine. Nakon njezine smrti zalaganje za uspostavu blagdana Tijelova nastavila je njezina najbolja prijateljica redovnica Eva koja je utjecala na liješkog nadbiskupa Jacquesa Panteléona i kada je postao papa (Urban IV.) 8.rujna 1264., objavio je bulu Transitus kojim je blagdan Tijelova želio proširiti na cijelu Katoličku crkvu. Nažalost smrt ga je prekinula u tomu ali njegovu ideju nastavili su papa Klement V. i Ivan XXII. koji su zaslužni za to da se blagdan Euharistije proširi po čitavoj Rimokatoličkoj Crkvi. Uz blagdan Tijelova povezana su brojna čudesa, a jedno od njih dogodilo se u Ludbregu 1411. godine u kapelici Svetoga Križa i nakon toga je papa Leon X. (1513. – 1521.), 19. ožujka 1513. godine izdao bulu kojom potvrđuje mnogobrojna čudesa u Ludbregu po zagovoru Presvete Krvi te je Ludbreg proglasio svetištem i prošteništem.³⁰ Štovanje blagdana Tijelova odvija se po čitavoj Hrvatskoj ali sa različitim običajima, pa tako slijedi primjer običaja slavljenja Tijelova na Pelješcu:

Eh kad se sjetim... svi smo ujutro prija mise išli brat cvijeće po poljima i napraviti buket od toga, kako bi se tim donio blagoslov u poljima i vrtlovima da nam ne bi neko nevoljnost ili bolest uništila sve. Misa je uvijek bila u deset sati, a iza procesija. Te bukete što bi napravili poslagali bi na podu od oltara do ulaza i tu bi ih večećasni blagoslovio. Onda bi se buket čuvao u kući i sljedeće godine na Korosante bi se spalio u kominu. A ako bi bilo ikakvo veliko nevoljnost onda bi ti mi uzeli dio buketa i spalili ga na žeravi uz molitvu da se nevoljnost smiri.³¹

3.6. Sveti Antun

Sveti Antun Padovanski rođen je 15. kolovoza 1195. godine u Lisabonu u bogatoj obitelji Taveira. U 20. godini svoga života stupio je u red sv. Augustina, a dvije godine nakon prešao je u samostan sv. Križa u Coimbru. Zaređen je 1219. godine. Zahvaljujući povorci koja

³⁰ Dragić, Marko, Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini, Crkva u svijetu, 54 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2019., str. 60-62.

³¹ Kazala mi je 2018. godine spomenuta Anka Glavor

je prolazila kroz grad s relikvijama prvih mučenika franjevac, sv. Antun 1220. godine odlučio je stupiti u red siromašne male braće sv. Franje Asiškoga. Ovaj događaj ostavio je veliki utjecaj na njega jer su franjevci umrli zbog pripovijedanja Kristove vjere. Iste te godine otišao je u Maroko kako bi propovijedao evanđelje. 1221. godine na Duhove sv. Franjo je sazvao skup na kojem je sv. Antun održao nekoliko izvrsnih propovijedi, oduševio je sv. Franju te mu je povjerio odgojni red u franjevačkom redu. Za života radio je kao profesor teologije i bogoslovlja, obraćao je krivovjernike, poticao kršćanski život, borio se protiv zlih običaja i drugo.³² „Umro je 13. lipnja 1231. u Arcelli kod Padove. Vijest o svećevnoj smrti odmah su pronijela padovanska djeca uzvicima: „Umro je svetac!“ Prema predaji, na dan njegove smrti crkvena zvona u Lisabonu sama su od sebe zazvonila.“³³ Svetačke su mu oznake: ljiljan kao znak čistoće, plamen, knjiga, riba i procvjetali križ.

Sveti Antun Padovanski smatra se višestrukim zaštitnikom prema riječima Marka Dragića:

„Vjernici se sv. Antunu Padovanskom posebno utječu tražeći izgubljene stvari. Sveti Ante (Antun Padovanski), patron je franjevac, biskupija: Padova, Lisabon, Paderborn i Hildesheim; zaštitnik onih koji se vole, bračnih drugova, žena, djece, putnika, poniženih, potlačenih, siromaha. Pomoćnik je kod neplodnosti i kod porođaja. Zaštitnik je od demona, groznice, kuge, brodoloma, ratnih nevolja, vodene bolesti, bolesti očiju. Sveti Antun štuje se i kao zaštitnik propovjednika, budućih majki, ribara, mornara, starih ljudi, žetvi, stoke, pošte, gladovanja, Portugala i vjere u Presveti sakrament. Udavače se sv. Antunu mole da se udaju za dobroga muža.“³⁴

Na dan Svetoga Antuna na Pelješcu od velike je važnosti bilo nabrati mnoštvo lijepoga cvijeća posebice ljiljana kao cvijet koji se veže uz njega i okititi kip svetoga Antuna.

*Svake godine bi se dan prije Svetog Antuna okupile mi žene iz mjesta, donjele bi cvijeće od doma i okitili kip Sv. Antuna. Na taj dan 13. lipnja održavo se blagoslov djece, a kip u procesiji bi nosili momci iz mjesta po imenu Antun. Na kraju mise svi mi bi uzeli jedan blagoslovljeni cvijet s kipa Svetog Antuna.*³⁵

³² Dragić, Marko, Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018. str. 38-39.

³³ Isto.

³⁴ Isto, str 40.

³⁵ Kazala mi je 2018. godine spomenuta Anka Glavor

3.7. Sveti Vid

Sveti Vid rodio se na Siciliji u mjestu Mazzara del Valla, a kao progonjeni kršćanin njegovo se mučeništvo zbilo na početku Dioklecijanova progonstva negdje oko g. 304. ili 305. Prema legendi nakon uobičajenih mučenja bačen je u kotao vrelog ulja. No iz njega je bio spašen od anđela koji ga je otpratio u Lukaniju, gdje je naposljetku umro. Tijekom života učinio je nekoliko čudesa i danas je iznimno štovan svetac. U pomoć ga zazivaju epileptičari, histerici, opsjednuti; njegova se zaštita moli za vrijeme grmljavine, nevremena, požara, neplodnosti, jalovosti, kad valja izvesti neke teške zadatke, a kao svog zaštitnika slave ga ljekarnici, gostioničari, vinogradari i glumci.³⁶

Na dan Svetoga Vida moli se sljedeća molitva:

Sveti Vide, slavni mučeniče,

Koji si posvjedočio svoju vjeru u Isusa Krista,

Žrtvujući I vlastiti život,

Obraćamo ti se puni povjerenja.

Štiti i brani naše mlade kako bi oni bili

Nada u bolje sutra.

Budi blizu starijima kako bi bili učitelji života.

Štiti naše mjesto I sve njegove mještane,

Kako bi vjerni kršćanskoj tradiciji,

I nadalje živjeli vjeru svojih predaka.

Daj da te nasljedujemo u krepostima

Te tako ostanemo postojani u vjeri,

Nadi I kršćanskoj ljubavi.

Pomozi nam da nasljedujemo Krista

Na njegovom križnom putu I tako ustrajemo

³⁶ <https://laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/Sveti-Vid%2C-svetac-i-mucenik.aspx> (Pristup 18.8.2022)

*U dobru cijeloga svog života,
Kako bismo mogli jednoga dana
Zajedno s tobom I sa svima svetima
Uživati Nebesko kraljevstvo.
Amen.*

(...) to ti se u nas kaže Vidovdan. Taj dan se slavi zavjet za lozu jer je prija bilo mnogo bolesti na lozi i svo grožđe bi propalo, a nije bilo otrova il su bili skupi za naš narod. Prvo ide misa i onda procesija i blagoslov loze. I ni slučajno niko ne smije radit u poju, možeš doma al u poju nikako.³⁷

Prija dosta godina na dan Svetog Vida nije bila procesija samo oko naše crkve, nego ti je procesija bila od crkve Marije Magdalene pa do Svetog Trojstva i u Dubravi do Mihajla. Kako bi se sva poja zaokružila i blagoslovila.³⁸

U Ponikvama se na dan Svetoga Vida pali ogranj, a pale ga djevojke. Kad ga zapale, stanu pjevati ovu pjesmicu:

*Budila majka Vidoje, budila majka Vidoje.
Ustaj se, sine Vidoje!
Tvoja je juba ustala,
Ona je pošla u poje,
Pod one žute naranče.
Hajd' i ti, sine, za njome,
Pospji jon kose biserom,
Daruj njon dunje na ruke!
Kad se je od sna prenula,
Sama je sobom zborila:
Bože mio, otkle mi ovo?!*

³⁷ Kazala mi je 2018. godine spomeuta Anka Glavor

³⁸ Kazao mi je 2022. godine spomenuti Petar Brać

*Da bi rekla, da je od Boga,
Debela je oblačina,
Ne bi biser propunao;
Da bi rekla da je od draga,
U draga majka ohola,
Ne bi mu dala biser.³⁹*

3.8. Gospa Karmelska

„Pučka pobožnost Gospi Karmelskoj nastala je na temelju viđenja sv. Šimuna Stocka, trećega po redu generala karmelićanskog reda. Šimunu se ukazala Blažena Djevice Marija koja mu je tom prigodom dala škapular i obećanje da će svatko tko ga bude nosio i s njime umre biti pošteđen muka u paklu.“⁴⁰

Na dan Gospe Karmelske moli se sljedeća molitva:

Blažena Djevice, Majko i Kraljice Karmela, posvećujem se Tebi iz zahvalnosti i ljubavi; obećavam Ti služiti u djetinjoj ljubavi i vjernosti.

Po Tvome uzoru hoću u vjeri i ljubavi slijediti Tvoga Sina, Isusa Krista. Želim poput Tebe molitvom, žrtvom i djelotvornom ljubavlju služiti Bogu i ljudima.

Poslušaj, dobra Majko, moje obećanje i primi ga milostivo.

Daj mi milost da pod Tvojim okriljem ustrajem u vjernosti Kristu i Njegovoj Crkvi. Amen.

Anka Glavor nosila je kip Gospe Karmelske. O tome mi je ispričala:

(...) i ja sam ti nosila kip Gospe Karmelske. Na taj bi se dan četiri djevojke obukle u vjenčanice dugih rukava, imale bi rukavice, velo i plavi pojas koji je označavao da je djevojka čista. A momci koji bi pomagali nositi kip bi obukli neka svečanija odjela. Procesija bi bila sve oko Putnikovića išlo se po komunskom putu, neki od ljudi bi išli bosu jer su se zavjetovali da im Bog pomogne jer je u to vrijeme moja ćerke mnogo ljudi

³⁹ Fazinić, Neven, Pelješac, Putopis II., Korčula topografika, Velika Gorica 2015., str. 258

⁴⁰ <https://laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/Karmelska-Gospa.aspx> (Pristup 19.8.2022.)

zadesila neka nesreća. Ah, a navečer bi bila velika festa sjećam se ko da je bilo danas. Te godine kad sam ja nosila kip, festa je bila u nas na boti, stari su donjeli harmoniku i tamburicu, svi smo balali i zabavljali se. Danas smo još sačuvali običaj procesije i oblačenja vjenčanice samo što više nema feste i bala navečer.“⁴¹

4. Svadbeni običaj

Od svadbenih običaja na Pelješcu dat ću dva primjera, prvi je iz sela Dubrava koji mi je ispričala gospođa Anka Glavor, a drugi je iz mjesta Ponikve nedaleko od Stona preuzet iz putopisa o Pelješcu autora Nevena Fazinića.

Dubrava:

U staro doba mladi su se dugo vremena gledali pa se zaručili. Kad se išlo u zaruke e tu ti je bilo procedure, išo bi otac i brat od zaručnika a i neko sa strane i onda kad bi došli kod djevojke počeli bi ih ispitivat s kojom su namjerom došli, pa zašto su odlučili doć. To ispitivanje je trajalo dugo vremena i trebalo je strpljenja za to. Sjećam se kad su pričali kad je pokojni Vukašin išo u zaruke da je ovako išlo:

-Dobra večer!

-Dobro došli!

-Mi vas našli, ja sam došo prosit vašu ćerku za mog sina Jerku!

*Kad bi dogovorili zaruke na dan vjenčanja objed je bio u mlade, a večera gdje se udala. Nevjesta ne bi sjedila za večerom s gostima i mužem nego ih je ona morala služiti ali to je bilo u još starija vremena.*⁴²

Ponikve:

Mladenci su većinom bili iz istoga sela, rijetko kada iz daljega. Kad bi se u njega zagledala, za Veliku Gospu ili u Stonu za Svetoga Liberana, mlada bi dala poklon svom vjereniku. Dala bi mu naranču ili jabuku, kolarin smokava, a on bi njoj poklonio ubrusac. Javno obznanjivanje vjerenja bilo bi u nekom seoskom kolu. Zaigralo bi se

⁴¹ Kazala mi je 2018. godine spomenuta Anka Glavor

⁴² Isto.

linđo, a ako je mladenka imala brata, on bi u kolu uzeo sestru i predao tom mladiću. To je bio prvi znak da između tih mladih ima nešto. Zetov dan bio je četvrtak. Mladić bi pošao u kuću i rekao kako ima namjeru oženiti njihovu kćer, pa bi se oni počeli vidati, a mogli bi ponekad ostati i sami. Iza toga uslijedile bi zaruke odnosno vjeridba. Na zaruke su išli otac, majka i zet od kuće te braće. Ženske nisu išle na zaruke. Mladić bi tada našao crvenu jabuk koju je nosio na vjeridbu, a na nju se stavljalo ono što mladoj pripada, odnosno zlato koje joj je namijenjeno. Tako se znalo da su kolarin i igla išli najstarijoj nevjesti. Uvijek se ispod te jabuke stavljala novčanica, ako je moguće dvije, tri vrste novca koje bi se stavile u križ i na to bi se položila jabuka, da bude bogata buduća obitelj. Nakon toga dogovara se pir u nedjelju, ali bi započinjao već u četvrtak. Slavlje bi trajalo četiri dana. (...) Prije se nije išlo po mladenku doma, nego su mladenci stajali pred crkvom, s jedne strane i s druge strane. „Ajdete s Bogom, svatovi, u putu vam dobra sreća i Gospodin Bog. Tko vam htio nauditi, ne do njemu Bog“, pjevali su im na odlasku. Najdirljiviji trenutak je kada se mlada rastaje od svoje obitelji: „Dijeli se, neve, od roda ko mala pčela od roja, predaj se, neve, tuđinu ko mala pčela u lištu.“ Prije nego pođe, stavi se škrinja ispred kuće, srebreni se roba i onda ide pjesma. Kada se škrinja zatvara, otac i mati sjednu na škrinju, mladenci stanu iza njih i iza mladenaca idu đeverovi i traže. Otac pita: „Što tražite, mladenci?“, oni odgovaraju: „U Boga milost, u vas blagoslov i oprost.“ I tako tri puta i prilaze tri koraka. Treći put kleknu pred oca i majku i onda opet isto pitaju i odgovaraju. Bufetu kruha đeverovi drže poviše mladenaca i onda otac daje blagoslov: „ Djeco moja, eto vas kad tražite blagoslov, Bog vam do. Rano ranili u polju slavili, sjemena snašli, rijetko sijali, gusto vam nicalo, u struku strukato, u busu busato, na gumno bogato, a u kuću zdravo i veselo.“ I onda se po glavi udaralo lagano s onom bufetom kruha. Mama je mladenki govorila: „ Dijete moje, kad ideš u tuđu kuću, tuđi dvor. Pri mjesecu dvore meti, a uz svijeću kose pleti da bi mogla ugoditi onoj majci, onom dvoru. Bog ti do lijep cvijet na ovaj svijet.“ Uglavom je mladenka dolazila zadnja, ona bi malo kasnila, svatovi bi je trebali čekati.(...) Objed je uvijek bio u nje i to pečenje i lešo meso, a za desert bi se poslužile priklice ili makaruli. Pred večer bi se zapjevalo: “ Žarko sunce na zalazu, hoće da zađe, mlada nevena uputi, hoće da ide...”⁴³

⁴³ Fazinić, Neven, Pelješac, Putopis I., Korčula topografika, Velika Gorica 2014. str. 243.

5. Mitske predaje

Predaja je vrsta usmene priče koja se zasniva na vjerovanju u istinitost njezina sadržaja. Postoji veliki broj takvih oblika usmene predaje u svetim knjigama, posebice u Bibliji, a jedna od njih je priča o Juditi. Predaje se dijele prema mjerilima, a ta mjerila su: motivska, tematska, funkcionalna i druga. U književnosti se prihvaća Proppova tematska podjela na pet vrsta ali ipak ima neke nedostatke, odnosno nedostaju joj određeni žanrovi. Prema Marku Dragiću, predaje možemo podijeliti na:

1. Povijesne predaje.
2. Etiološke predaje.
3. Eshatološke predaje.
4. Mitske (mitološke) predaje.
5. Demonske (demonološke) predaje.
6. Pričanja iz života.⁴⁴

S obzirom da se za predaju kaže da sadržajno pretendira na istinu može se reći da je ona vjerovanje, a ne fikcija.⁴⁵

U svojoj knjizi *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Marko Dragić mitske predaje prikazuje na sljedeći način: „Mitske predaje pripovijedaju o vilama i povijesnim osobama kojima je narod pripisao nadnaravnu moć. Pomagale su junacima i samo noću dolazile u sela. Priča se da su zavodile mladiće javljajući im se u snu. Jedni pripovijedaju da su ih vile izliječile; drugi da su siromašnim djevojkama pomagale brže istkati ruho za udaju; treći da su pomagale nejakim pastirima; četvrti da su mlade prenijele preko jezera u planinu, a stare pred crkvu itd. Činile su zlo jedino ako bi im se tko zamjerio izdajući tajnu da im je jedna noga magareća, konjska ili kozja. U narodnoj percepciji vile su bajkovite ljepotice, gotovo uvijek u dugim bijelim, rjeđe plavim haljinama, dugih zlatnožutih počesljanih kosa, s modrim ili zelenim očima i imale su nadnaravnu moć. Narod pripovijeda i o vilenjacima i vilinčetu. Od povijesnih osoba kojima narod pripisuje mitsku moć najčešće su Marko Kraljević, Janko Sibirjanin, Stojan Janković, Mijat Tomić i Andrijica Šimić. Mitske predaje često imaju razrađenu fabulu, a pripovijedaju se kao memorati.“⁴⁶

⁴⁴ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str 272-273.

⁴⁵ Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986. str 185.

⁴⁶ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. str 429.

5.1. Vile

Vile su mitska bića koja su česta u raznim svjetskim mitologijama, pa tako postoje i brojne priče tko su one zapravo i kako su nastale. Prema Slovencima vile su duše zaručnica koje su umrle odmah poslije zaruka i lutaju šumom tražeći mir, kod Poljaka pripovijeda se također da su vile duše, ali lijepih djevojaka koje su zbog svojih grijeha osuđene na vječno lebdenje između neba i zemlja, a kod Hrvata jedna od predaja o nastanku vila jest ta da kada je Bog prognao Adama i Evu iz raja, sažalio se i otišao ih je vidjeti kako žive. Kada je došao na zemlju, upitao ih je koliko imaju djeca, ali Adama i Evu je bilo sram što imaju puno djece pa su slagali i rekli da imaju šestoro umjesto dvanaestero, a na to je Bog rekao : Koliko vidljivih, toliko nevidljivih, pa su tako od zatajene djece nastale vile. Što se tiče samoga izgleda vila ono se razlikuje između zapadnoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja. U britanskoj mitologiji, vile se većinom okupljaju oko cvijeća i vodenih površina i zapravo su to malena šumska bića sa krilima, a u hrvatskoj i slavenskoj mitologiji to su ljepotice, većinom u dugim bijelim haljinama, duge zlatne kose, sa svijetlim očima, milog, pjevnog glasa i sa vijencem od šumskoga cvijeća na glavi. A prema predajama vile žive na više mjesta: na planinama, u šumama, poljima, pećinama, potocima, rijekama, jezerima i mnogo drugdje. S obzirom na staništa, vile se dijele na Oblakinje, Planinkinje, Vodarkinje, Jezerkinje.⁴⁷

Na Pelješcu kada se priča o vilama najčešće ih se povezuje sa lijepim djevojkama koje su obitavale na mjestima gdje se nalazila voda, ali postoji i priča u kojoj vila nije bajkovita ljepotica već koza.

Sada slijedi nekoliko primjera o vilama na Pelješcu. Pripovijeda se da su stari viđali vile po špiljama:

*Ćerce moja, ne znadem sad jesu stvarno postojale ali su uvijek stari pričali da su viđali vile po špiljama Čarovića i da piju vodu po lokvama... Govorili su da su to bile djevojke obučene u bijelo s dugom kosom. Neki su pričali da su ih navečer viđali da balaju kolo po guvnima, a dan danas ti se čak priča da je neka žena išla donjet vodu gori sa gnjilišta znadeš će je to, jer nije imala biće gustrijenu doma. Da su je na toj vodi dočekale vile i rekle joj da ide doma čuvat svoju djecu, a da će je voda dočekat. I tako je i bilo došla ona doma a ono u svakoj posudi i kanti bilo vode.*⁴⁸

⁴⁷ Dragić, Marko, Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa. Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., str. 221-222.

⁴⁸ Kazala mi je 2018. godine spomenuta Anka Glavor.

Na Pelješcu se pripovijeda i o vilama buzdolovicama:

Sad ću ti kazat jednu priču o vilama ima tu malo i nepristojnosti. Petar Šimin kaže, doli Šimini šta su bili imali su koze. I onda bi nekada te stoke bilo dosta, ovo je većina bila stočarski kraj zato su i ova sela sve okolo kako bi bila što bliže brda, tako tumaču. I sad ode gori prema Čarovićima, njemu je nestala koza, nije došla uvečer. I on ujutru, sutradan išo je tražit, koza ozgara ide i cota, cota na nozi, slomljena noga šta je i on je uzeo i uzeo je priko vrata i on je tako nosi i da izvineš ona krenula mokrit, a on je baci doli, a ona se kaže skoči i počne: O Petre Šiminu jesan li ti bila teška ili laka. Te vile su zvali nekad Buzdolovice. Kao kaže ta vila pritvorila se u kozu.⁴⁹

Kao i u drugim krajevima i na Pelješcu se priča o ljepoti vila, ali su im noge od tovara:

A vile su ti lipe divojke, u bilo, sa zlatniman kosaman, samo su jin noge o'tovara. One ti mogu učinit i dobra i zla. A kad se hoćeš zaštitit od njih kad gambaš po noći, toka ubuć košuju naopako. Vile igraju ispod rogača. A ne vaja ti priko podne ić priko potoka, jerbo tada vile igraju kolo, pa ako jin razbiješ kolo, smlatit će te. A vile bi se kalale u Dol, pa bi balale prid kućon Pederina na gumnu. A gorika u potoku od Jute, blizu potoka Lovorja, tamo su u poli jedne rupe, i za njih govoru da su to viline kamare. A ispod ovih rupah su jedne ravne pole, pa govoru da su to viline trpeze.⁵⁰

6. Život i selidba iz rodnog mjesta

Naši preci su iz ekonomskih i političkih neprilika bili prisiljeni odlaziti u Ameriku i Australiju:

Stari judi prija hodili u Ameriku i Autraliju radi bojeg života isto ko što i danas sele drugdje. Bio slab život 60ih godina i letjeli su zbog jada. Znam da je govorila pokojnog Jakova mater kad je on išo preko mora sa kaićem do Italije, da ih je susrela patrola, ukrali im kaić i napravili krug sa brodom oko njih i utopili ih. A dvoje iz mjesta sa Antom Vukovim išli do talijanske granice da pribjegu i Anto ih je odveo do granice i samo im reko „Puzite i hodite, nemojte se okrećat“ a on je pošo na slovensku granicu

⁴⁹ Kazao mi je 2022. godine spomenuti Petar Barać

⁵⁰ Fazinić, Neven, Pelješac, Putopis, Korčula topografika, Velika Gorica 2014. str. 436.

i izbjego, on je sva ta područja tamo poznavo jer je služio vojsku tamo. Bilo je jako teških dana, stari bi natovarili mazgu ili dvije sa rakijom i ujem pa uvečer kreni na more, ukrcaj to na baraku i odvedi do pola puta. A onda bi ih na pola puta dočekali hercegovci koji bi došli preko Neuma i preuzeli to. I onda bježi jel da su ih uhvatili ne bi im bilo života. Mjele su se masline i sve je to moralo reć koliko uja i čega ima jer se sve to trebalo davat i državi. Sjećam se kad je pokojni Tomo došo u mojih u konobu vidit koliko ima vina i uja, a tu su onda došli bili i crveni i oni su sve to htjeli sebi uzet. Onda je došlo da je i vunu trebalo davat za neki kolektiv ko će ti ga znat, pa bi vunu poljevali vodom ili žalom da bude teže. Moralo se davat i meso, ja sam gonila dva ili tri puta u Žujanu ovcu koja je trebala krepat jer niko njima nije htio lijepo meso dat. Ili kad sam nosila vunu uvijek bi putem stavljala malo žala da bi skupila više kila jer ti se trebalo znat snać kako god znađeš. Tek ti se 1957. i 58. počelo živjet donekle kako treba.“⁵¹

7. Pučke pjesme

Ante Glavor se rodio u malenom selu Dubrava, i jedan je od ljudi koji su zbog siromaštva i nepravde jugokomunističke-srpske vlasti napustile Hrvatsku. Prvo 1960. godine stiže u Trst a potom odlazi za Sidney. Tijekom gorkog puta izbjeglice i života u tuđini počeo je pisati pjesme o Hrvatskoj i svojem rodnom mjestu, a prije primjera njegovih pjesama slijede neke iz pučke tradicije koje nemaju naslova:

*Ćarovići, stijene previsoke,
Pod vama su doline duboke.
U njima su ružice rumene,
Kojih nema posrid Inglitere.*

*Vran, vran, kolovran!
Ako nosiš dobar glas,
prinesi ga priko nas;
ako nosiš rđav glas,
sto mija largo od nas!*

⁵¹ Kazala mi je 2018. godine spomenuta Anka Glavor

Zavjet

*Hrvatsko ime je časno,
neprijatelje naše strah od njega hvata,
cijelom svijetu govorimo glasno;
Mi smo rod Hrvata!*

*Pravda, ljubav, mir i sloboda,
Tomislava kralja poruka je sveta;
Ljubimo Hrvatsku u svako doba,
poštivajmo druge narode svijeta.*

*Misli Hrvatskih velikana,
svijetlo su nam u tamnoj noći,
vode nas slobodi sretnih dana;
Država Hrvatska opet će nam doći.*

*Hrvatska Hrvatima s Bogom na čelu,
kroz vjekove u vjekove Amen!
„Ljutu travu na ljutu ranu cijelu“
hrvatski narode slobode je plamen!*

*Hrvati, braćo i sestre,
zavjet nam je svima sveti;
Imati državu Hrvatsku našu,*

pobijediti il umrijeti.

Moja uspomena

U tuđem svijetu prođe svijetlo dana,

nad zemlju se nadvije noć, tamna.

Spomenem se velikog Boga

pa se sjetim rodnog kraja moga.

Po poljima zelenog sjaja

moga doma rodnog zavičaja.

Iznad doma rodnog zavičaja.

cvijetna brda, polja i doline.

Svud je loza koja vino lije

čagalj vije u gori se krije.

Magarac se auta ne plaši,

a po moru ribari su naši.

O Pelješcu, uži rodni kraju

na lijepom hrvatskom Jadranu.

Sijala te slava Dubrovnika,

kad je bio slavna Republika.

Oh! Dubravo, moje selo malo

tamo mi je djetinjstvo ostalo.

*Mala crkvo Svetog Mihajla,
sveta zemljo gdje moj otac spava.*

*Tu su preci od naših iskona
čvrsta stijeno domovino moja.
Hrvatskoga narodnoga žića
slavni dijelu od mojega bića.*

*Rodna zemljo, hrvatskog roda,
tebe ljubim sve do hladnog groba.
Nad tobom će moja duša bditi
tvoje cvijeće grob nek mi okiti!!!*

*U zlatnom jutru
U zlatno proljetno jutro
nad morem palma se vije,
gora se cvijećem kiti
mlada se djevojka smije.*

*Hrvatska djevojko moja
vidio žena sam čar,
nigdje našao nisam
ljepote tvoje sjaj.*

Prošao mnogo sam svijeta

daleke tuđine kraj

al duše tvoje tu nema,

ni toplog srca znaj.

Od cvijeća ljepše si cvijeće

Hrvatska djevojko mila,

u zlatnom jutru si zlato

sretna nam Hrvatska bila.

Pelješac

Krasna zemljo Hrvatska,

Lijepo su tvoje ravnice i gore

Dar ti je anđela ljepota iskonska

Najljepše na svijetu Jadransko more.

Otoci su tvoji dragulji u zlatu

Oh! Rodni Pelješcu ili Stonski Ratu.

Kada se misli i um dignu u visinu

Pa se prošetaju beskrajnim svemirom

Kroz milijune- zvijezda do raja se vinu

Odajom blaženstva- prohodaju finom,

Pa kad duša s neba pogleda na doli

Reći će vam opet da Pelješac voli.

Vilinski te Bjelovučić zvao

Ljubio te kao nikad nitko,

O Pelješcu povijest je pisao

Slavni tvoj sin Bjelovučić Niko.

Ljepotama zalile te vile,

Gusarske te sablje sa mora branile.

Mljet, Korčula s južnog boka pliva

Maslina te kiti cvijećem raja

Neretva se sa sjevera uliva

Škoji, more živa panorama.

Približit se želi sa zapada Hvar

Kao i zavjetnik- dotaknut oltar.

Na brdima tvojima gomile Plereja,

Zaljevi su tvoji ko ljepota bajke

Solana u Stonu od Rimskih vremena

Baštino Hrvata i hrvatske majke.

Dubrovnika bila obasjala te slava,

Kad te je dobio od Stjepana bana.

Ston, Ponikve, Dubrava, Janjina,

*Medovića rodno mjesto Kuna,
Sutvid, Sreser, Trstenik, Žuljana,
Orebići- kapetana kruna.
Potomje što crno vino lije,
A Trpanj posjeća i car Austrije.*

*Miris mora, loze i masline,
Ribe mreže, barke i bonaca
Plave vode jadranske pučine
Za sutom kod čaglja koraca,
Čuješ zvono u crkvi gore
Poluotok se duboko zario u more.*

*Još u neolitu tu su bili ljudi
Ljubili ljepotu peljeških planina
Dio si Hrvatske ostani i budi
Moj rodni Pelješcu, loze i maslina.
Tu su tvoje crkve, sve dok traje svijet
De gustibus non est disputandum,
Pelješac je lijep!*

Rječnik

B

barka- čamac

balati- plesati

bojeg- boljeg

bota- terasa

Ć

ćerce- kćeri

Đ

đevojka- djevojka

Đurđevdan- Sveti Jurje

G

gumno- kamenim pločama popločana površina kružnog tlocrta omeđena kamenima

gustrijena- bunar

H

hodili- išli

I

išo- išao

K

kazati- reći

kaić- drveni čamac

kalati- spustiti

klapat- lupati

klobuk- šešir

kofica- pletena košara

komunski put- poljski put

Korosante – Tijelovo

kosaman- kosama

N

ne znadem- ne znam

ne vaja- ne valja

nijesu- nisu

O

objed- ručak

oganj- vatra

onijeh- onih

ozgara- od gore

P

pistola- pištolj

poje- polje

posje- poslije

prija- prije

R

roba- odjeća

rogize- gole grane tj. grane bez lišća

Š

Škapular- komad gornje odjeće što je nose mnogi redovnici (benediktinci, cisterciti, premonstratenzi, karmelićani)

špaher- štednjak

U

uje- ulje

Ž

žandar- vrsta policije

živo- domaće životinje

8. Zaključak

Na samom kraju bitno je istaknuti važnost usmene književnosti koja svjedoči o životima ljudi, njihovim običajima i tradiciji. Usmena književnost kao takva prenosila se stoljećima i pomogla je u očuvanju same tradicije i prenošenja niza običaja, predaja i pučkih pjesama. Dosta običaja je najviše ostalo vezano uz pojedine blagdane i svetkovine poput: Svetog Jurja, Gospe Karmelske, na Tijelovo i na Cvjetnicu, premda ni oni nisu jednaki kao što su bili u prošlosti. Ali ipak neki su se običaji zadržali i u tom vidimo važnost usmene književnosti koja nam je omogućila da se običaji donekle prenesu s koljena na koljeno. Stoga ne bismo smjeli zaboraviti na stare običaje, već se truditi da ih iznova oživimo onakvima kakvi su bili i prije. Kao što je navedeno u radu npr. kod procesija za vrijeme nekih blagdana bilo je mnogo više ljudi nego danas, a čak se na neke blagdane i svetkovine procesije više i ne održavaju. Možda je riječ o tome što su ljudi počeli živjeti užurbanim životom i smatraju da više nemaju toliko vremena za niz tih običaja koji su prije bili. Osim niza običaja mogu se istaknuti i mitske priče o vilama na poluotoku Pelješcu koje su iznimno zanimljive i bilo bi šteta da se to zaboravi s obzirom da tih priča nije bilo mnogo. Ovakvi običaji i priče svakako moraju biti sakupljeni, jer svatko od nas treba bilo podsjetnik bilo upoznavanje sa nekim ljepšim vremenima, ali i sa svojom kulturom. U današnjim prilikama u kojima se susrećemo sa lošom državnom politikom koja teško da nas vodi naprijed, bilo u smislu kulture, bilo u smislu gospodarstva, naročito je nužno njegovati našu kulturnu baštinu, a samim time i usmenu književnost i doprinijeti joj te na takav način prkositi vremenu i onima kojima nije stalo ni do njihova jezika, niti običaja niti do svakodnevnog života malog čovjeka te poboljšanja kvalitete življenja našeg malog, ali ponositog naroda.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača:

1. Anka Glavor (rođ. 1942.) iz sela Dubrave
2. Anto Levanat (rođ. 1940.) iz sela Prosoja
3. Petar Barać (rođ. 1939.) iz sela Ivušića

Literatura

1. Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica, 26 (1). Split, 2019., 67-96.
2. Barać, Ivana, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini širokobriješkoga kraja*, Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Vol.10, No. 10/2, Sveučilište u Zadru, 2014. str. 375.-385.
3. Braica, Silvio, *Poklade, korizma: ciklus godišnjih običaja*, Etnografski muzej, Split, 2003.
4. Čubelić, Tvrtko. *Narodne pripovijetke. Izbor tekstova s komentarima i objašnjenjima i rasprava o narodnim pripovijetkama*, Peto izdanje (Prošireno i dopunjeno te kritički sređeno). Usmena narodna književnost, knjiga 4 (Vlastita naklada). Zagreb 1970.
5. Čubelić, Tvrtko. *Na stazama usmenog narodnog stvaralaštva*. Pedagoški fakultet u Osijeku. Osijek. 1982.
6. Dragić, Marko. *Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini*, Crkva u svijetu, 54 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2019. 59-81.
7. Dragić, Marko. *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018. 37-66.
8. Dragić, Marko. *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskoga zaleđa*. Godišnjak Titius 10. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2017., 219.-240.
9. Dragić, Marko. *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.
10. Dragić, Marko. *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 155-188.

11. Dragić, Marko. Veliki petak u sakralnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata, Muka kao nepresušno nadahnuće Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture, br. VI., Pasijska baština Bosne i Hercegovine 2, Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina 2, Zbornik radova VII. i VIII. međunarodnog znanstvenog simpozija Proceedings of Seventh and Eight International Scientific Symposium Vitez, Zagreb, 2012., str. 332.-372.
12. Dragić, Marko. Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata, Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 269-313.
13. Dragić, Marko. *Sveto trodnevlje u duhovnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata*, Muka kao nepresušno nadahnuće kulture, Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture, br. VI., Pasijska baština Bosne i Hercegovine, Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina, Zbornik radova VI. Međunarodnog znanstvenog simpozija Zagreb-Sarajevo, 2008., Zagreb, 2010., str. 212-249.
14. Dragić, Marko. *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, 17., Split, 2009., str. 5-32.
15. Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
16. Dragić, Marko. Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Croatica et Slavica Iadertina 3 (3), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2007., 369-390.
17. Dragić, Marko. Folklorno kazalište Hrvata u Donjoj Hercegovini, Stolačko kulturno proljeće, godišnjak za povijest i kulturu, godišće III, godina 2005. Stolac 2005, str. 175-187.
18. Fazinić, Neven, Pelješac, Putopis I., Korčula topografika, Velika Gorica 2014.
19. Fazinić, Neven, Pelješac, Putopis II., Korčula topografika, Velika Gorica 2015.
20. Lozica, Ivan. Folklorno kazalište. SHK. MH. Zagreb 1996.
21. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
22. Kekez, Josip. Leukorn i djevojka bez grijeha. Slike i prilike pripovijedane u Hrvata. Hrvatsko filološko društvo. Zagreb 1989.
23. Vitković, Valentina, Bijeli Maškari Putnikovića, Kulturno umjetničko društvo Putniković, Putniković, 2016.

Mrežni izvori:

<https://laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/Sveti-Vid%2C-svetac-i-mucenik.aspx>

(Pristup 18.8.2022)

<https://laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/Karmelska-Gospa.aspx>

(Pristup 19.9.2022.)

Sažetak

U ovom radu prikazana je tradicijska, kulturna i usmenoknjiževna baština poluotoka Pelješca. Rad je započeo s tradicijskim plesom Bijeli maškari u mjestu Putniković, a nadalje se krenulo s crkveno-pučkom baštinom kojom Pelješac obiluje i završilo se sa mitskim predajama o vilama i pučkim pjesmama. U ovom radu su na temelju prikupljenih podataka s terena opisani korizmeni i uskršnji običaji sačuvani u narodnom pamćenju, vrijeme poklada, a također su zabilježeni i običaji kojima se štiju pojedini kršćanski sveci poput Gospe Karmelske, sv. Antuna, sv. Jurja i sv. Vida. Nekadašnji životi naših predaka razlikovali su se od naših, prije je dosta teže bilo za živjeti na Pelješcu nego danas. U radu su zapisani neki od zaboravljenih običaja koji su se koristili za vrijeme zaruka, svadbi i ophoda zetova. Pelješac obiluje brojnim nekadašnjim običajima kojima prijeti zaborav i na nama je da pokušamo oživjeti barem jedan dio tih običaja, a za ostale ne dopustiti da padnu u zaborav.

Ključne riječi: Pelješac, Bijeli maškari, crkveno-pučka baština, narodni običaji, pjesme.

ORAL AND FOLK LITERATURE WITH REFERENCE TO THE CHURCH AND FOLK HERITAGE IN PELJEŠAC

Abstract

This thesis presents the traditional, cultural and oral literary heritage of the Pelješac peninsula. The thesis began with the traditional dance Bijeli Maškari (the White Masquerade) in Putniković, and continued with the church and folk heritage that Pelješac abounds in, and ended with mythical tales about fairies and folk songs. In this thesis, based on the collected data from the field, the Lent and Easter customs preserved in the people's memory, the time of carnival, and the customs used to worship certain Christian saints such as Our Lady of Carmel, Saint Anthony, Saint George and Saint. Vida. The former lives of our ancestors were different from ours, it used to be much more difficult to live on Pelješac than it is today. Some of the forgotten customs that were used during engagements, weddings and visits of in-laws are recorded in the thesis. Pelješac abounds in numerous former customs that are threatened with

oblivion, and it is up to us to try to revive at least one part of those customs and not allow the others to fall into oblivion.

Key words: Pelješac, White masquerades, church and folk heritage, folk customs, songs

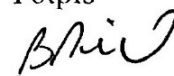
SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Barbara Perić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrv. jezika i knjiž. i povijesti, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 31.8.2022.

Potpis

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

kojom ja Barbara Perić, kao autor/ica završnog rada dajem suglasnost Filozofskom fakultetu u Splitu, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

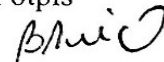
Usmena i pučka književnost s osvrtom na
crkveno - pučku baštinu na Pelješcu

koristi na način da ga, u svrhu stavljanja na raspolaganje javnosti, kao cjeloviti tekst ili u skraćenom obliku trajno objavi u javnoj dostupni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu, Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Splitu te Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a sve u skladu sa *Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima* i dobrom akademskom praksom.

Korištenje završnog rada na navedeni način ustupam bez naknade.

Split, 31.8.2022.

Potpis

OBRAZAC I.P.

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	Barbara Perić
NASLOV RADA	Usmena i pučka književnost s osvrtom na crveno-pučku baštinu na Pelješcu
VRSTA RADA	Završni
ZNANSTVENO PODRUČJE	Humanističke znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Filologija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	prof. dr. sc. Marko Dragić
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. prof. dr. sc. Marko Dragić 2. dr. sc. Nikola Sunara, asistent 3. doc. dr. sc. Lucijana Armanda Šundov

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a.) u otvorenom pristupu

b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 31. 8. 2022.

mjesto, datum

B. Perić

potpis studenta/ice